

Una vida monumental

Andreu Alfaro, un dels grans exponents de la cultura catalana, sempre serà sinònim de modernitat. De modernitat artística i de la que anhelava per al País Valencià. La multitud d'obres que va crear són el millor testimoni d'una vida intensa i rica. Una vida monumental.

Va nàixer envoltat de carn i ha mort envoltat de ferro. Entretant, la vida d'Andreu Alfaro (1929-2012) ha estat fecunda com poques: en són filles dos milers d'escultures –de petites i de molt grans, totes genials– que en alguns casos integren l'entorn quotidià de milions de persones. No n'hi ha cap que deixi indiferent, perquè l'obra d'aquest artista toca la fibra de tothom. El ferro i la carn, la carn i el ferro, sempre intrínseques a Alfaro.

Fou a la selecta carnisseria del pare, heretada de l'avi, on Andreu Alfaro esbossà els primers dibuixos. De fet, no abandonaria el negoci familiar –ubicat al carrer de Pascual i Genís, al bell mig de València– fins l'inici dels anys 70, quan ja havia arribat a la quarantena i havia demostrat sobradament els seus dots artístics. Uns dots que va posar en pràctica malgrat l'oposició del progenitor.

Ja sol passar això, amb tots els artistes. En el cas concret d'Alfaro, l'obsessió paterna perquè estudiara i no fera volar coloms, el va dur del col·legi Cossío –de l'Institut Libre de Enseñanza– a l'Institut Escuela, i d'ací a l'acadèmia Cervantes, i encara després, al col·legi Santo Tomás de Villanueva. Centres de perfil republicà, fins i tot l'últim, que dirigia el capellà liberal Ismael Martínez.

A casa, s'hi respirava blasquisme. Alfaro havia nascut a la València que acabava de soterrar multitudinàriament l'escriptor i polític de masses, el fundador del PURA i diputat a Madrid, l'inspirador del regionalisme ben entès. En efecte, els ideals de Vicente Blasco Ibáñez, un íntim de l'avi, havien amarat el pare i l'oncle Vicent, que el 1932 fou alcalde republicà de València, i ja picaven la porta del cervell d'Andreu. Però ell, se'n desmarcaria de manera clara.

1. Andreu Alfaro, de petit, a la casa familiar del centre de València. **2.** Amb els seus pares i dues de les tres germanes. **3.** El negoci familiar, dedicat a la venda de carn, era un dels més selectes i coneguts de la ciutat. **4.** A 17 anys, quan va decidir que es dedicaria a l'art. **5.** A Xàbia, el 1960, després de

Apassionat de Goethe, Alfaro s'hi va abocar i va esdevenir un lector impenitent. Més endavant, a partir de l'amistat que conrearia amb el periodista Vicent Ventura, llegiria *El descrèdit de la realitat*, que Joan Fuster havia escrit el 1955 i que va obrir-lo a un nou món. Perquè aquella lectura, seguida d'algunes altres, va convertir-lo en fervent admirador de l'assagista de Sueca. L'any 1961, quan aquell enllestia *El País Valencià* i *Nosaltres, els valencians*, Alfaro va dedicar-li una escultura personalitzada: *Homenatge a Joan Fuster*, es deia.

Alfaro va començar a sovintejar la casa de Fuster, que mai no li va amagar la poca estima que sentia envers el seu admirat Goethe. "És preferible tenir un Alfaro a tenir un Goethe", deixaria escrit el suecà al catàleg de l'exposició retrospectiva que el 1991 va acollir l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM).

"L'Alfaro es va dedicar a l'escultura, si no estic equivocat, quan va descobrir que el llapis –el dibuix– no era 'suficient': que l'espai s'escapava pel paper i entrava en l'aire. Un dibuix es podria convertir en un *cos* més practicable. Un dibuix pot ser vist d'una manera (no de moltes); una escultura és visitable pels quatre punts cardinals", hi opinava Fuster també, per tal d'explicar els inicis d'Alfaro en l'art de l'escultura. En aquell moment, quan ja tenia "escampada per Europa una notable quantitat d'escultures en places i

carrers", Fuster percebia unes "estructures sense febre, racionalistes, en les quals no falta ni sobra res".

Un altre escriptor, Manuel Vicent, al pròleg de la biografia *Andreu Alfaro* (Tres i Quatre, 1992) que va redactar Vicent Jarque, va provar d'explicar la passió goethiana de l'escultor: "Per què li agrada Goethe fins al punt de semblar el seu representant a la terra?", s'hi preguntava. "Perquè la raó apassionada d'aquest clàssic és l'espill de la seua estètica, aquesta mescla de claredat radiant

El pare era un afeccionat a l'art que de vegades n'adquiria com a pagament en espècie. Havia seguit les passes de l'avi –"el farmacèutic", li deien, perquè fou el primer carnisser de València que va atendre els clients amb bata blanca– i tots dos van encomanar aquest plaer al jove Andreu, llavors encara Andrés. A casa es parlava català, però no fou fins que va contactar amb Ventura, Fuster i companyia, que va decidir dir-se Andreu.

Igualment, el casament amb Dorotea Hofmann –filla d'alemanys establerts a

Fou el viatge a Brussel·les de l'estiu del 1958, on va descobrir el bo i millor de l'art mundial, que va fer-lo escultor

i obscur instint el fascina, la reconeix seua. I tanmateix també és un polític. A Andreu Alfaro li agrada influir i en això és tenaç sense deixar de ser dubitatiu".

Els inicis. Des de jove, Alfaro va alternar la pràctica del bàsquet, la pesca submarina i la natació –era un assidu del balneari de les Arenes, ben a prop de la casa de Blasco Ibàñez– amb una passió desfermada pel dibuix. Les aptituds que evidenciava ja van fer-lo mereixedor d'un premi infantil i de l'exposició posterior del seu treball al cine Olympia.

València que posseïen la famosa empresa d'àlbums de fotografia– va permetre-li de sentir-se més lliure i menys dependent del pare. Corria el 1954.

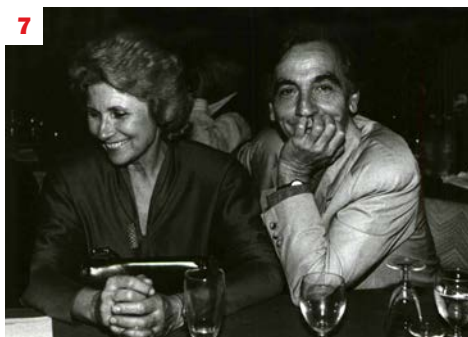
El 1955 va participar en la primera exposició conjunta, que fou a l'aire lliure. El maig del 1956, quan tenia 26 anys, va prendre part en el primer Saló Nacional de Arte No Figurativo, celebrat a l'Ateneu Mercantil de València, i al cap d'uns pocs mesos va aportar algunes pintures seues al segon Saló de Otoño que organitzava el consistori. El 1957, amb un nom més consolidat, va exposar alguns

5

6

7

8

9

guanyar un premi de pesca. 6. Alguns anys abans, quan jugava al bàsquet. 7. Amb la seua esposa, Dorotea Hofmann, amb qui tindria tres fills. 8. Amb els membres del Grup Parpalló: a la seua esquerra hi ha Monjalés, i a la seua dreta, Aguilera Cerni. 9. Amb Joan Miró, a la sala Gaspar de Barcelona.

dels seus dibuixos a la sala Mateu de la mateixa ciutat, on només quatre anys abans havia presenciat una mostra de Rafael Sánchez Ortega que va impressionar-lo especialment, i va tornar a exposar a l'aire lliure, en aquest cas als jardins del Palau de la Generalitat. A la tardor, al tercer Saló de Otoño, un nu femení que duïa la seua signatura va merèixer la Menció d'Honor. I a Alacant, també el 1957, va exposar uns olis al Saloncico de La Decoradora. En qualsevol cas, Alfaro era un autodidacte que no havia gosat explorar l'escultura.

Sí que havia explorat, en canvi, la relació amb artistes valencians molt populars: el dibuixant Joaquim Michavila li va presentar el pintor Josep Soler Monjalés i l'escultor Ignasi Bayarri, *Nassio*. Els convidava a casa, on s'hi afegirien més tard Doro Balaguer, Josep Iborra, Josep Garcia Richart, Vicent Aguilera Cerni o Vicent Ventura mateix.

Les amistats i els reconeixements que acumulava van aplanar-li el camí a unes altres mostres. Així, el 1958 va participar de nou al Saló de Otoño de València i va integrar-se a la col·lectiva organitzada pel periodista Juan Portolés al Palau de la Generalitat sota el molt genèric lema *Arte Actual del Mediterráneo*. I va posar el seu gra de sorra en la recuperació de la sala Mateu, on havia exposat escassos mesos abans de la terrible riuada del 57, que arrasà el recinte.

L'impacte. El contacte amb els artistes valencians va ajudar Alfaro a ampliar la seua perspectiva, i de quina manera. Un viatge iniciàtic a Brussel·les l'estiu del 1958, a fi de presenciar la mostra *50 Ans d'Art Moderne*, acabaria resultant providencial en la seua trajectòria.

Jarque, en la biografia d'Alfaro editada per Tres i Quatre, conta que se'n va anar amb un cotxe prestat, acompanyat de l'escultor Juan Huertas, d'Alfons Font i de José Huguet, i que al llarg de dues setmanes van tastar el bo i millor de l'art de la primera meitat de segle.

"No és difícil fer-se una idea del que va significar per a un home com Alfaro aquella experiència", hi escriu. "Per primera vegada va tenir l'oportunitat de contemplar en directe i quasi palpar obres d'una constel·lació d'artistes inusualment ampla, un conjunt que abraçava des del final del segle passat [XIX] a l'actualitat més immediata. De fet, es tractava d'una exposició de vora 350 obres procedents de tot arreu del món, una mostra més aviat descomunal i segurament irreplicable. Hi havia peces de Van Gogh, Gauguin, Toulouse Lautrec, Cézanne o Seurat al costat de llenços de Modigliani, Picasso, Braque, Derain, Delaunay o Matisse; obres dels expressionistes alemanys, dels futuristes i dels metafísics italians, dels surrealistes, de Miró, Duchamp, Picabia, Klee, Kandinsky, Moholy-Nagy, Mondrian o

Malèvitx, fins a Bacon, Kline, Jackson Pollock o De Kooning: hi apareixen representats –i en molts casos amb obres fonamentals– tots els ismes i tots els artistes importants dels darrers cinquanta anys. Per no faltar, no faltaven ni els més conspicus elements del realisme socialista".

De tot plegat, un cop retornat a València, a Alfaro li va quedar el regust dolç de l'escultura de Rodin, Calder, Pevsner, Hans Arp, Gabo, Boccioni, Maillol, Laurens, Giacometti, Moore, Max Bill i, particularment, de la del català Juli González i la del romanès Constantin Brancusi. Havia conclòs que volia ser escultor.

El 1959 va ingressar al Grup Parpalló, que funcionava des del 1956 i era el pal de paller de l'avantguardisme de postguerra al País Valencià. El ventall d'estils era divers, per bé que s'immergien unànimement en un racionalisme modern. Alfaro en coneixia els components i ja feia temps que conversava amb el crític d'art Aguilera Cerni –el cap més visible–, Nassio, Monjalés, Balaguer o Michavila. També en formaven part els pintors Joan Genovés, Marcelo Benedito, Juan Ribera Berenguer o Eusebi Sempere, els escultors Salvador Soria i Amadeu Gabino o el també pintor Manuel Gil, que va morir de sobte el 1957. En total, durant els cinc anys que va existir el Grup Parpalló, van formar-ne part més d'una trentena de membres.

1. No fou fins els 40, que va optar per l'escultura. **2.** A l'agència Publipress, va abocar-hi talent i va esdevenir-ne el líder. **3.** Una de les campanyes que van idear, en què no dubtava aparèixer com a protagonista. **6.** Investit Premi Nacional de les Arts, conversa amb el ministre Javier Solana. **7.** Amb Climent,

La seua pertinença va permetre a Alfaro d'exposar més enllà del País Valencià. Va estrènyer lligams amb artistes catalans, sobretot a partir de la mostra conjunta que la sala Gaspar va dedicar al Grup Parpalló. De la mateixa manera, va conèixer l'escultor basc Jorge Oteiza, amb qui mantindria una bona i duradora amistat, fins al punt que se'n va sentir alumne. Comptat i debatut, l'eclosió definitiva d'Alfaro coincidia amb l'elecció de l'escultura com a nou mitjà d'expressió. Pertot s'intitulava escultor, convençut com estava que era aquest el rumb que volia prendre. El 1959, la seua obra va trencar les fronteres –les europees incloses– i va arribar fins a Alexandria.

Als dos anys al Grup Parpalló, els primers com a escultor, Alfaro elaborà peces reeixides com ara *La línia i la corba*, *Força*, *Homenatge a Miguel Hernández*, *La Rella*, *Cosmos 62* –que va aixecar a Calp, a tocar d'una urbanització que havia construït el pare de José Huguet, un dels expedicionaris amb què havia viatjat a Brussel·les–, *Escultura per a font* –instal·lada al Col·legi Alemany de València– o l'*Homenatge a Joan Fuster*.

La baula perduda. El 1959, alhora que Alfaro feia el salt a l'escultura, un

grup de joves de la Universitat de València organitzava un recital d'Ausiàs March amb motiu del cinquè centenari de la mort del poeta. El catedràtic de llatí Miquel Dolç hi era al darrere, perquè tant ell com alguns altres –els d'història Miquel Tarradell i Joan Reglà n'eren uns altres exemples– s'havien proposat transmetre als alumnes l'estima per una llengua i cultura prohibides.

L'estudiant d'història Ramon Pelegero Sanchis, de 19 anys, va recitar aquell març "Elogi a Teresa" al paranimf de la Universitat. En aquelles aules hi havia uns altres noms –Eliseu Climent, Vicent Álvarez, Alfons Cucó, Isabel-Clara Simó...– que no sols esdevindrien deixebles de Dolç, Tarradell o Reglà, sinó també de Fuster, que va participar de manera col·lateral en l'organització de l'esdeveniment però que, d'aleshores endavant, va convertir-se en amic i assessor literari. Ara els recomanava de llegir Sartre i Camus, ara els instava a capbussar-se en l'obra d'Espriu.

Una nit del 1961, a la taverna Casa Pedro, a tocar del vell edifici de La Nau, Ramon Pelegero va cantar en públic per primera vegada "Al vent" i poc després va rebatejar-se amb un clàssic –però més comercial– Raimon. Entre el públic hi

havia Fuster i Ventura –que havien convocat un concurs literari amb el vi com a tema central– acompanyats d'un Alfaro que esgotava els dies al Grup Parpalló.

Nascut cinc mesos abans del 1930, ell era la baula perduda entre Fuster i Ventura –dels primers anys 20– i els cantants Ovidi Montllor i Raimon, que en tenia 21 i estava a punt de cantar "a l'any 40, quan jo vaig nàixer". I el 1911, la dècada anterior de Fuster i Ventura, havien nascut Enric Valor i Manuel Sanchis Guarner. Dins de l'ambient catalanista del País Valencià, doncs, Alfaro era la generació que unia Fuster i Raimon.

Després del Nou d'Octubre del 1983, quan el grup popular de l'Ajuntament de València en va demanar la declaració de persona *non grata* –compartida amb Climent, Raimon o el degà de la facultat de Filologia de la UV, Joan Oleza–, l'alcalde de Xixona els va acollir com a homenatge, en una imatge simbòlica.

De tots se sentia igualment pròxim, de fet. Amb tots va conversar hores i hores i de tots va gaudir al màxim. Va il·lustrar el llibre de poesia *D'aquest viure insistent* que Raimon va publicar a Tres i Quatre, va col·laborar amb EL TEMPS els primers anys del setmanari i va dissenyar portades de llibres de Fuster.

Raimon, el filòleg Joan Oleza, Joan Fuster, Lluís Garrigós –alcalde de Xixona, que els va acollir– i el periodista Manuel Muñoz. 8. Retrat de família, amb néts inclosos. 9. Les mans. 10. A Barcelona, amb Ciscar, Canher, Maragall i Capmany. 11. Amb Joan Lerma, a l'IVAM. 12. Els anys 90. 13. El 2011, a l'Octubre.

La relació amb Ventura va anar una mica més enllà. L'amistat preexistent va derivar en el treball conjunt en la revolucionària agència Publipress, fundada el 1964 i en què també va col·laborar el periodista J. J. Pérez Benlloch i el fotògraf Francesc Jarque. Fou una de les primeres creades a València i una de les més innovadores des del punt de vista disseny. La capacitat d'Alfaro va ultrapassar l'art estricte i va endinsar-se en l'arquitectura, l'interiorisme i el disseny industrial.

Nascut poc abans del 1930, era la baula perduda entre Fuster i Ventura –dels 20– i Raimon i Ovidi Montllor, dels 40

Premis al carrer. Quan va rebre el Premi d'Honor Jaume I del 1980 –“per la seva exemplar fidelitat als ideals dels Països Catalans”– i el Premi Nacional de les Arts Plàstiques –concedit pel Ministeri de Cultura espanyol– del 1991, Alfaro ja acumulava desenes d'obres en espais públics. L'Ajuntament de València va dedicar-li l'any 1998, a la sala l'Almodí, una exposició sobre aquest tipus d'escultures. Els jardins de Vivers o

l'avinguda d'Aragó n'eren dos exemples molt propers, i de llunyans, n'hi havia de Nova York a Colònia i de Munic a Barcelona, on ha aixecat obres de referència com les quatre columnes que presideixen la Universitat Autònoma de Barcelona, quatre barres que ha fet sovint, de grandària i forma variada. “No seria escultor si no hagués estat catalanista”, va afirmar al diari *Avui* el novembre del 1981.

Va acudir amb celeritat a la crida de l'Ajuntament de Banyoles per a crear,

a l'aire lliure, un Museu Contemporani dels Països Catalans; va fer la *Columna olímpica* a la façana marítima de Barcelona amb motiu dels Jocs Olímpics del 1992 i va coronar l'Octubre Centre de Cultura Contemporània amb un penell imponent inaugurat el 2006.

La seua petjada també és present als carrers de Terrassa, Alacant, Borriana, Palma, Tortosa, Aldaia, Girona, Tàrraga, Castelló de la Plana, el Puig de Santa

Maria, Gandia, Andorra, Alcoi, Paterna, Maçanet de la Selva, Benicàssim, Benidorm, Cullera, Sueca, Manises, Llança o Calp. Les seues obres, fàcilment identificables per les línies perennement modernes, perduraran tant com l'IVAM, que va estimar de més a menys.

Va crear-ne el logotip i va abocar-hi cabassos d'il·lusions sota les direccions de Tomàs Llorens, Carme Alborch i Josep Francesc Ivars –quan el centre va fer-se amb la col·lecció de Juli González– però se'n distanciaria en accedir el PP a la Generalitat. El pas de Juan Manuel Bonet, Kosme de Barañano i Consuelo Ciscar va allunyar-lo del gran somni que sempre havia covat: un museu de referència internacional a València. Ciscar va inaugurar la setmana passada, amb urgència, una homenatge pòstum a Alfaro al hall del museu.

Ella sí que va assistir a la cerimònia de comiat que el 16 de desembre va celebrar-se al seu taller de Rocafort, com la consellera de Cultura valenciana, Maria José Català, i el català, Ferran Mascarell, a més de desenes d'amics i polítics de les formacions progressistes. Alberto Fabra, en canvi, va evitar la seua presència.

Victor Maceda